

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. Риналдо Савов Шишков дмн

Ръководител катедра „Психиатрия и медицинска психология“ – МУ - Варна
на Дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по
научна специалност „Психиатрия“, професионално направление 7.1 „Медицина“,
област висше образование 7. Здравеопазване и спорт

на д-р Петранка Георгиева Чумпалова

**на тема: „Клинико – епидемиологични проучвания на коморбидни шизофренни
разстройства при пациенти със злоупотреба и зависимост с психоактивни вещества“**

Научен ръководител: доц. д-р Пепа Димитрова Ненова, дм

Научни консултанти: доц. д-р Мая Стоименова-Попова, дм

доц. д-р Румен Данаилов Стойчев, дм

С Решение на Факултетния съвет на ФОЗ при МУ – Плевен от 23.09.2015 г. и
Заповед № 2163 от 13.10.2015 г. на Ректора на Медицински Университет – Плевен съм
определен за официален рецензент на дисертационния труд на д-р Петранка Чумпалова

За разработване на рецензията ми бяха предоставени по един екземпляр от
дисертационния труд и автореферата на докторанта.

Д-р Петранка Георгиева Чумпалова е преминала успешно през необходимата
процедура за придобиване на образователна и научна степен "Доктор", съгласно Закона за
развитие на академичния състав в Република България, Правилника за неговото
приложение и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане
на академични длъжности в МУ – Плевен.

Биографични и професионални данни

Д-р Петранка Георгиева Чумпалова е родена през 1983 година в гр. Павликени.
Завършва математическа гимназия в гр. Плевен. Придобива магистърска степен по
Медицина през 2008 г. в МУ – гр. Плевен. Специализира психиатрия в МУ – Плевен, като
придобива специалност по психиатрия през 2013 год. От м. февруари 2009 г. работи като
ординатор във Втора психиатрична клиника – жени към УМБАЛ „Д-р Георги Странски“
ЕАД – гр. Плевен. От 2010 г. д-р Чумпалова е асистент и задочен аспирант към Катедра
„Психиатрия и медицинска психология“ на МУ – Плевен. Член е на Български лекарски
съюз, Българска психиатрична асоциация.

Дисертантката владее отлично английски и руски език. Работи умело с Microsoft
Office – Word, Excel, Power Point.

Обща характеристика на дисертационния труд

Представеният за оценяване дисертационен труд отговаря на изискванията, посочени в Закона за развитие на академичния състав и Правилника за неговото приложение. Дисертационният труд съдържа 159 машинописни страници и включва следните раздели: Въведение – 3 стр., Литературен обзор – 44 стр.; Цел, задачи, материали и методи – 10 стр.; Резултати – 32 стр.; Обсъждане – 10 стр.; Изводи и приноси – 4 стр.; Списък на използвана литература – 14 стр. и Приложения – 37 стр. Съотношенията между разделите на работата са адекватни и балансирани. Научният труд е онагледен с 6 таблици и 28 фигури, които допълнително са обяснени чрез текст и са представени конкретните статистически анализи за обработка на данните. В книгописа към дисертационната работа са цитирани 210 литературни източника, от които 5 на кирилица и 205 на латиница.

Актуалност на темата на дисертацията

Избраната тема е актуална, с научна и приложно-практическа значимост. Съчетаването на две едновременно развиващи се заболявания оказва влияние върху клиничната картина на всяко едно от тях и създава съществени диференциално-диагностични, и терапевтични затруднения. Проблемът с коморбидността на шизофренната болест със злоупотреба и/или зависимост към психоактивни вещества е изключително актуален не само в световен, но и в национален мащаб. Тази актуалност е свързана с широкото разпространение на този болестен феномен, тежките медицински, социални и финансови последици, и лошата прогноза. През последните десетилетия се съхранява устойчива тенденция за нарастване на тези показатели.

Настоящата работа се явява като особено полезно начинание, поставящо си амбициозната задача за набелязване и систематизиране на отделни компоненти на коморбидността, които биха могли да определят рисковите фактори, влиянието ѝ върху началото, протичането и прогнозата, социалната адаптация, избора на дългосрочен терапевтичен план и определяне на ко-терапевтични стратегии за справяне.

Въведението на дисертационната работа умело и синтезирано очертава темата на предстоящата дискусия и подчертава нейната значимост.

Литературният обзор е написан на 44 страници, добре организиран и систематизиран. Структуриран е в 10 основни направления и съставлява 30% от дисертационния труд. Прегледът на литературата включва подробен прочит на исторически и съвременни източници, отразяващи проблема на коморбидността на шизофрения и злоупотреба/зависимост към психоактивни вещества. Подробно и задълбочено са разгледани демографските и клинични фактори, корелиращи с коморбидната злоупотреба/зависимост към психоактивни вещества и шизофрения. Следва да се отбележи широкият обхват на дискутираните въпроси относно дебютиращото заболяване, възрастта на клинична изява на

шизофренната психоза, честотата на хоспитализациите, хода на протичане на двете заболявания, влиянието на коморбидността върху суицидното, хетероагресивното и криминално поведение, честотата и вида на придружаващите соматични заболявания и терапевтичните подходи. Умело са анализирани резултатите от патогенетични, биохимични, генетични и образни проучвания в опит да се даде повече яснота на актуалния проблем касаещ шизофренната психоза и коморбидната зависимост към психоактивни вещества.

Литературният обзор е написан с ясен и точен език и стил, отразяващ умение за представяне на научна литература в определената проблемна област. Специално внимание и висока оценка заслужават многостранното и задълбочено познаване на обсъжданите проблеми, както и способността на автора да дискутира и анализира богата научна информация. Авторът прави множество констатации, че относно коморбидността на шизофрения с употреба/злоупотреба и зависимост към ПАВ, данните в литературата са много поляризиращи. Това обуславя значителен изследователски интерес и позволява темата на проучването да бъде оценена като особено актуална, което е добре мотивирано от автора.

Глава втора на дисертационната работа „Цел, задачи, материали и методи“ е разработена в два раздела и съставлява 6% от научната работа.

Целта на дисертационния труд е конкретна, ясна и адекватна на поставената дисертационна тема и включва: определяне честотата на коморбидни шизофрени разстройства при пациенти със злоупотреба или зависимост към различните групи психоактивни вещества, оценка на отделните социо-демографски фактори и влиянието на коморбидността върху началото, протичането, клиничната изява на шизофренната болест, социалната адаптация и подходящата терапевтична стратегия.

Задачите, произтичащи от поставената цел са изпълними и ясно формулирани в 6 основни пункта, кореспондират с изследователската цел и допринасят за нейното постигане.

Материалите и методите включват 6 основни раздела. За осъществяването на посочените задачи, обект на изследването са 695 пациента, преминали през клиниките по психиатрия на УМБАЛ „Д-р Георги Странски“ ЕАД – гр. Плевен за периода м. януари 2010 – м. януари 2015 г. с приемна диагноза Шизофрения, според критериите на МКБ-10 F20 и DSM-IV (295). След скрининг и на база „включващи“ и „изключващи“ критерии съгласно дизайна на проучването са обособени две групи от пациенти, боледуващи от шизофрения, с обща численост $n=202$ - 101 хоспитализирани пациента с шизофрения и коморбидна употреба на психоактивни вещества и 101 хоспитализирани пациента с шизофрения без употреба на ПАВ, в съпоставимо съотношение по пол, възраст, местоживеене и образование с изследваната група с коморбидност.

Организацията, времето и мястото на изследването са описани коректно, изчерпателно, напълно отговарят на изискванията при научно изследване и потвърждават неговата комплексност.

Методиката на изследването е адекватна на поставените задачи, използва социологически методи за събиране на информация – интервю, наблюдение, проучване на документи, където лицата не могат да бъдат идентифицирани директно или индиректно, или идентифицирането не би нанесло вреда на изследваното лице. Всички скриниращи инструменти и интервюта са международно признати и валидизирани, и са използвани в предходни научни изследвания в цял свят. Използвани са следните статистически методи - дисперсионен анализ (ANOVA) за проверка на хипотези; вариационен анализ за представяне на статистическото разсейване между случаите в изследваната съвкупност по разновидности на даден признак; корелационен анализ за изучаване на коефициенти (корелации) между променливи; сравнителен анализ за оценка на хипотези; графичен и табличен метод за изобразяване на получените резултати. Всички получени данни са много добре обработени статистически, анализирани и онагледени.

Четвърта глава „Резултати“ е представена в 6 раздела и представлява приблизително 1/3 част от цялата работа. Най-съществените резултати могат да бъдат резюмирани по следния начин:

- Определена е честотата на коморбидната зависимост към ПАВ при пациенти с шизофрения (14,5%)

- Установено е, че по полов признак честотата на коморбидност е 23,8% при всички изследвани жени и 76,2% при мъжете с шизофренна болест

- Изключителен интерес предизвиква обстоятелството, че за двете гендерни групи най-висока честота на коморбидност се регистрира във възрастовия интервал 25 -34 години, но тук превалят жените с коморбидна зависимост – 41,7% срещу 29,9% за изследваните мъже.

- Авторът установява статистически значима връзка между злоупотребата/зависимостта с определена група ПАВ и възрастта към момента на изследването, като при всички пациенти на възраст над 45 години (34,7%) се регистрира и злоупотреба или зависимост към алкохол.

- Установена е значима връзка между местоживеенето и употребата на определена група ПАВ, като при изследваните, живеещи на село се регистрира само алкохолна злоупотреба или зависимост, злоупотреба или зависимост към останалите групи ПАВ се среща само при живеещите в града.

- Резултатите от проучването установяват значима разлика ($p < 0,05$) между

коморбидните жени с висше образование (37,5%) и мъжете с висше образование (9,1%).

□ Сравнителният анализ на изследваните групи по пол и семеен статус установява значима разлика между семейните жени от изследваната група с коморбидност (37,5%) и семейните мъже (13%) от изследваната група с коморбидност ($p < 0,05$).

□ Изключително любопитен е полученият резултат относно родителския статус на пациентите с шизофрения и коморбидна зависимост към марихуана, където всички изследвани мъже и жени са без деца.

Изложението на получените данни и тяхното обсъждане са изпълнени прецизно, с богато графично/таблично онагледяване и са израз на уменията на изследователя да борави с данните от проведеното изследване, да ги отразява правилно, да прилага уместно подходящите методи за анализ и да интерпретира задълбочено получените резултати

Глава пета на дисертационния труд „Обсъждане“ заслужава особено внимание и висока оценка със своето адекватно структуриране, логическа обвързаност и последователност, израз на задълбочено познаване на проблемите и умение на автора да борави конкретно и добросъвестно с научната информация. Опитът на д-р Чумпалова в областта на шизофреничната коморбидност и позволява да интерпретира критично информацията от литературата по проблемите на дисертационния труд, да съпоставя получените данни с данните от литературните източници и да ги позиционира точно и обективно, да изказва собствено мнение по дискуссионните въпроси. Като много добър клиницист дисертантката отчита многофакторната обусловеност на коморбидността с ПАВ при шизофрения, трудностите в оценката на отделните рискови фактори и значението на обективизирането им с валидизирани оценъчни скали и въпросници.

Изводите от проведеното изследване са 16, добре формулирани и пряко свързани с изследователската цел, задачи и работни хипотези.

Приемам посочените от дисертанта **приноси** – 8 на брой, които са в методичен, научно-теоретичен и научно-приложен план. Приносите са с обективно национално значение. Най-съществените от тях са следните:

□ Направено е първото по рода си оригинално, обхватно и задълбочено проучване върху честотата, сравнителен анализ на социо-демографски характеристики, фамилни и биологични фактори, начало и динамика на протичане на заболяването, суицидно, хетероагресивно и асоциално поведение при пациенти с шизофрения и коморбидна злоупотреба/зависимост с ПАВ през 5-годишен период на проследяване.

□ Част от резултатите от проучването са използвани при изготвянето на Експертно становище относно „Обсъждане и вземане на решение по темата за необходимостта от употребата на марихуаната и нейните деривати за медицински цели“, представено на

Третото заседание на Националния съвет по наркотичните вещества – София, МЗ, 19.11.2015г.

□ Данни от изследването са използвани при изготвянето на стартиран авторски модул Надграждащо обучение по „Програма за превенция на употребата на наркотични вещества на местно ниво 2015“ на МЗ, НЦН, Общински съвет по наркотични вещества и ПИЦЗ гр. Плевен.

Публикации: Докторантът е автор и съавтор на общо 4 публикации, свързани с темата на дисертационния труд, отпечатани в специализирани национални и международни издания, 1 резюме от участие в научен форум в България и 1 резюме от участие в международен научен форум.

Заключение: Дисертационният труд на д-р Петранка Георгиева Чумпалова „Клинико – епидемиологични проучвания на коморбидни шизофрени разстройства при пациенти със злоупотреба и зависимост с психоактивни вещества“ е резултат на дългогодишно научно проучване, оригинален е и е онагледен отлично. Изследваният проблем е със съществено медико-социално значение. Той е нейно лично дело, демонстрира отлична литературна осведоменост, критичност и собствено мислене по изследваните въпроси. Целта и задачите са ясно формулирани, приложени са широк набор от съвременни и оригинални методики за изследване, някои от които за първи път у нас. Контингентът е достатъчно голям за получаване на статистически значими резултати, които се интерпретират обективно и критично, и са направени обосновани изводи. Приносите от работата са безпорни, с ценнонаучно-приложно и научно-практическо значение. Разширяват познанието за коморбидността на шизофреничната болест със злоупотреба и зависимост към психоактивни вещества и са национален принос в областта на клиничното и епидемиологично знание в тази област. Целта на дисертационния труд е напълно реализирана. На базата на гореизложеното считам, че обемът, качеството и характерът на представеният дисертационен труд на д-р Чумпалова отговаря на качествените и количествените изисквания за образователната и научна степен „Доктор“ по научна специалност „Психиатрия“, професионално направление 7.1 „Медицина“ и убедено препоръчвам на уважаемото жури да даде положително становище за присъждане на тази степен на **д-р Петранка Георгиева Чумпалова.**

Варна, 15.02.2015 год.

Проф. д-р Риналдо Шишков, дмн.

